

Petra Čambalová: *Výchova k tradičním křesťanským hodnotám v současné české společnosti*. FHS UK, Praha 2023, 56 s.

Kulturní války – nebo alespoň jejich určitý odraz – vystoupily i do české společnosti: (i) z vymezení a funkcí rodiny se tak i zde stává politikum, jehož prostřednictvím jednotlivci a skupiny demonstrují a hájí vlastní ne/náboženské přesvědčení. Tematika primární náboženské socializace je přitom v širším kontextu velmi dobrým příkladem, přitahujícím pozornost také vzhledem ke své individuálně zakoušené závažnosti.

Petru Čambalovou, která se dané téma rozhodla v rámci své bakalářské práce řešit, jsem přitom poznal před rokem, kdy sice měla jasno ve vlastním (konzervativním římskokatolickém) náboženském přesvědčení, jehož prismatem chtěla téma práce uchopit, přístupy a metodami společenských věd však byla téměř nepoznamenaná. Velmi pozitivně hodnotím, že za rok společné práce v tomto směru udělala velký pokrok. Alespoň dílčí měrou se seznámila s relevantním teoretickým zázemím sociologie a psychologie (náboženství), s metodologií a technikou kvalitativního výzkumu, ekumenicky se více otevřela. Ani ve výsledné práci nic z toho není dokonalé, nicméně práci už lze bez rozpaků hodnotit jako společenskovední a aplikovat na ni standardní akademická kritéria – autorka udělala zásadní a oceněníhodný pokrok.

* * *

Po propagačním úvodu, který se nicméně také nevyhnul chybám (aktivní věřící určitě nejsou totožní s těmi, kdo v rámci censu deklarují náboženskou víru; v nečíslované první tabulce chybí údaje o počtu pravoslavných v letech 1991 a 2001; proměňuje se rodina, nikoli „nukleární rodina“; především však autorka v práci nenaplnuje cíle, které si stanovila na s. 10: v práci nezkoumá postoje a jednání dospívajících dětí, ale jejich reflexi ze strany rodičů), následují čtyři nestejně dlouhé kapitoly. První dvě, jejichž rozdělení je poněkud problematické (stejně jako třeba zařazení podkapitoly 2.4.6 do kapitoly 2.4 místo 2.5), je možné označit za prolegomenální. Autorka se v nich pokusila vymezit téma výzkumu a některé základní teoretické premisy: definuje, co je náboženství a náboženské hodnoty, rodina, výchova, v posledním případě se zvláštním zřetelem k pubertální/adolescentní krizi. Přitom aplikovala na bakalářskou práci dostatečně široké spektrum sekundární literatury, byť v některých případech již zastaralé (Erikson), stejně jako prokázala dobrou znalost křesťanských teologických predispozic, tedy jednoho z pramenů, o něž je práce opřena.

Přesto lze i vůči těmto kapitolám vznést výhrady:

- Proč česká sekularizace NEodpovídá situaci slabé primární náboženské socializaci (s. 11)? Podle mého názoru je právě jejím (byť nikoli jen jejím) důsledkem. Podobně netuším, proč autorka nesouhlasí s postulátem, že náboženská změna je odrazem společenské změny (s. 14) – právě k tomu zjevně dochází i v české společnosti, jen je třeba mít širší, nejen církevní definici náboženství.
- „Tradičně katolická“ biblická interpretace genderových rolí (s. 16) je jen jednou z možných.
- I když přijmeme autorčino vymezení základních typů rodiny jako nukleární, rozšířené a neúplné (s. 18), bylo by potřeba přidat minimálně typ rekonstituované rodiny, ne-li už také stejnopohlavní rodinu/partnerství s výchovou dětí. Zároveň je vztah duchovních příbuzných, kmotrů, odlišné povahy, takže jej (většinou) nelze řadit do kontextu rozšířené rodiny.

- Kde autorka bere jistotu, že „křesťanští rodiče se při výchově dětí více soustředí na jejich prožívání, cítění a představy oproti rodičům bez vyznání“ (s. 21)?! Nebo že „v rodinách bez dostatečného citového zázemí podléhá pubescent názorům vrstevníků o to víc“ (s. 25)? Podobně problematické je její vymezení – nebo spíše absence tohoto vymezení – „tradičních křesťanských“ hodnot (s. 21–22).
- Sociokulturní zdroje adolescentní krize nelze asi redukovat na společenské (rodinu vs. vrstevnickou skupinu), školu a internet (s. 25–28), byť význam těch uvedených v žádném případě nelze popřít.

Po teoretickém úvodu, odpovídajícím průměru bakalářských prací, autorka ve třetí kapitole popisuje metodologii výzkumu. I když lituji, že k řešení některých otázek nebyla s to použít sekundární analýzy existujících datových souborů, jsem rád alespoň za to, že se seznámila s metodologií kvalitativní a pokusila se ji samostatně aplikovat. Nedostatkem je jen to, že si stanovila příliš mnoho výzkumných otázek (s. 30), které pak nedokázala dostatečně zpracovat. To je hlavní slabinou centrální, čtvrté kapitoly práce. I když se totiž nazývá „analytickou“, ve skutečnosti (téměř) žádné analýzy neobsahuje: autorka spíše jen prezentuje výzkumný materiál, který vztahuje k určitým tématům, avšak nevyčerpává je, a tím méně rozebírá třeba vzhledem k výše uvedeným typům rodiny, primární socializaci a výchovným strategiím rodičů, genderovým rolím apod. (určitou výjimku tvoří konfesní rozdíly, které si uvědomuje – např. shrnující pasáž na s. 50). Tyto – případně další – z teoretické části práce vycházející analýzy v práci zcela chybí. Podobně by vedle určující role duchovních v církevní výchově (starších) dětí (s. 35–36) bylo třeba zmínit i významné laiky (vedoucí kroužků, „mládeže“ apod.), stejně jako na druhou stranu diskutovat aktuálně zvládnutou otázku zneužívání, nejen sexuálního, ze strany duchovních a dalších vychovatelů, stejně jako problém jeho dlouho nedostatečné reflexe.

Navíc i zde (a v závěru) se autorka z neznalosti či nepozornosti dopouští zbytečných faktografických nebo interpretačních omylů:

- Evangelíci „naopak“ „také křtí v novorozeneckém věku“ (s. 35) – naopak vůči komu?
- Konfirmace není pro protestanty svátostí a stejně tak není pravda, že kromě křtu a konfirmace „více svátostí nemají“ (l.c.). Podobně se v evangelických církvích neslouží „mše“.
- Podkapitola 4.2.3 je ukázkou nesystematického přístupu.
- Počítat procenta ze vzorku 11 nenáhodně vybraných případů je nesmysl (s. 51), stejně jako jejich prostřednictvím hodnotit úspěšnost primární náboženské socializace: autorka přeci hovořila jen s těmi rodiči, jejichž děti viditelně zůstaly účastny církevního života!
- Provedený výzkum podle mého názoru neopravňuje k tvrzení, že „když se jedinec necítí komfortně v jednom sboru či farnosti, neznamená to, že *církev je zkostrnatělá a nerozumí lidem*“ (s. 53, kurzíva původní).
- Možnost, že jeden duchovní setrvává v příslušné farnosti léta a provází tak významnou část ontogeneze farníků (s. 54) sice může nastávat v římskokatolické církvi, v současné ČCE je však velmi neobvyklá, až vyloučená.

Výsledkem nedostatečně připraveného a – především analyticky nedostatečně zvládnutého – výzkumu je skutečnost, že autorka sice shromáždila značné množství materiálu, neinterpretuje jej však dostatečně a ne všechny její závěry jsou výzkumně podloženy. Řada tvrzení je stále důsledkem (nereflektovaného) předporozumění a/nebo dokonce konfesně podmíněných předsudků. To je jistě škoda, na druhou stranu opakuji úvodní konstatování, že autorka během zpracování své bakalářské práce udělala významný pokrok. To ostatně platí i pro formální stránku, třebaže i odevzdaný text stále ještě obsahuje dost pravopisných chyb nebo nepozorností. Namátkou: napsal Erikson OSM nebo DEVĚT věků člověka (obojí na s. 24)? „Radikální“ a „liberální“ nejsou protiklady (s. 30), kouzelný je zapomenutý slovakismus „řebříček“ (několikrát na s. 29–30, jinde v pořádku).

* * *

Z těchto důvodů bakalářskou práci Petry Čambalové sice **doporučuji k obhajobě**, nicméně hodnotím mezi stupni **velmi dobře** a **dobře**. Konečné hodnocení by mělo vyplynout z průběhu obhajoby.

V Praze dne 8. srpna 2023

Prof. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.